

Partimotion

Motion till riksdagen: 2014/15:2316

av Jan Björklund m.fl. (FP)

Insatser för hbt-personers rättigheter och möjligheter

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om likställd diskrimineringslagstiftning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kompetenslyft för kommunerna i hbt-frågor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skolornas likabehandlingsarbete.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om äldre hbt-personer.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om informationsplikten i fråga om hiv.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om könsneutral familjelagstiftning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om surrogatmoderskap.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åldersgränsen för byte av juridisk könstillhörighet.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra rättsväsendets insatser mot hatbrott.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förstärka lagstiftningen mot hatbrott.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hedersrelaterat våld och förtryck.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om asylprövning.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om globalt demokratibistånd.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hbt-frågor i EU.

Bakgrund

Rättigheterna för homosexuella, bisexuella och transpersoner (hbt-personer) har successivt stärkts under de senaste decennierna. Par av samma kön kan i dag ingå äktenskap och har lagligt stöd för att få adoptera barn samt få tillgång till assisterad befruktning. De omfattas av ett brett lagskydd mot diskriminering och 2013 avskaffades kravet på sterilisering i samband med ändrad könstillhörighet.

Trots dessa framsteg återstår mycket att göra. Hbt-personer i Sverige utsätts fortfarande för våld, diskriminering, fördomar och andra kränkningar enbart på grund av sin kärlek eller sin könsidentitet. Förtryck och fördomar leder också till marginalisering och ohälsa. Hbt-personer som grupp har en sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Transpersoner är särskilt utsatta. Här följer en rad insatser som vi anser behöver göras för att förbättra hbt-personers situation.

Likställd diskrimineringslagstiftning

I den statliga utredningen Nya regler om aktiva åtgärder mot diskriminering (SOU 2014:41) föreslås att arbetet med aktiva åtgärder enligt diskrimineringslagen och skollagen utvidgas till att omfatta samtliga sju diskrimineringsgrunder. Därmed jämställs alla diskrimineringsgrunder vad gäller kravet på aktiva åtgärder inom arbetslivet och utbildningsområdet. I dagsläget är reglerna olika vilket är olyckligt.

Vi anser det nödvändigt att diskrimineringslagens alla diskrimineringsgrunder ska omfattas av reglerna kring aktiva åtgärder.

Kompetenslyft för kommunerna i hbt-frågor

Hbt-personer möts än idag av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbt-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser vi att det krävs ett kompetenslyft avseende hbt-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och landsting ansvarar för.

Inom jämställdhetspolitiken är jämställdhetsintegrering ett självklart arbetssätt, det vill säga att jämställdhetsperspektivet ska integreras i alla verksamheter. På samma sätt behövs hbt-integrering, ett medvetet arbete i olika verksamheter för att säkerställa att alla ska känna sig välkomna och bemötas med samma respekt oavsett sexuell läggning eller könsidentitet.

Skolornas likabehandlingsarbete

Undersökningar om ungas psykiska ohälsa visar att hbt-personer i allmänhet och transpersoner i synnerhet mår sämre än genomsnittet. Att slippa diskriminering och kränkningar i sin vardag är en förutsättning för att hbt-personer ska må bättre. Det är idag förbjudet enligt skollagen att diskriminera någon på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Könsidentitet och könsuttryck saknas i skollagens avsnitt om förebyggande arbete mot diskriminering och trakasserier. Skolan är central i arbetet för ett tolerant och öppet samhälle. Därför anser vi att skolornas likabehandlingsarbete tydligare ska omfatta samtliga relevanta hbt-frågor.

Äldre hbt-personer

Äldre hbt-personer möter fortfarande fördomar och diskriminering. De är barn av en generation i vilken många inte vågat komma ut. Socialstyrelsen genomförde 2013 en kartläggning av hbt-personers situation i kommunernas omsorg och vård av äldre som visade att knappt tio procent av landets kommuner har behandlat hbt-frågor i sin fortbildning eller information till personalen. Kartläggningen från Socialstyrelsen visade att ytterst få samkönade par bor tillsammans på särskilt boende.

Vi vill att åsrika hbt-personer ska känna sig trygga och välkomna på landets alla äldreboenden. Hbt-personer har rätt till ett värdigt och respektfullt bemötande genom hela livet. Därför behöver kommunerna ta ansvar och se till att hbt-kompetens inkluderas i äldreomsorgspersonalens utbildning och fortbildning. Vi anser också att det ska vara möjligt att skapa fler äldreboenden med hbt-profil och då ta vara på den erfarenhet som finns bl.a. i Stockholm där äldreboendet Regnbågen finns sedan ett drygt år.

Informationsplikten vid hiv-infektion

Smittskyddslagen tar upp ett trettiotal smittsamma sjukdomar, såsom salmonella, hepatit A, B och C, tuberkulos samt hiv. Det är nästan 20 år sedan den senaste större översynen av smittskyddslagen påbörjades. Sedan dess har den medicinska utvecklingen lett till radikala framsteg. Förbättrade behandlingsformer har bland annat gjort att många patienter med hiv inte längre har mätbara virusmängder. Folkhälsomyndigheten,

tidigare Smittskyddsinstitutet, har slagit fast att överföringsrisken vid sexuella kontakter är mycket låg för människor som lever med hiv och har välfungerande behandling.

Därför anser vi att det behövs en bred översyn av smittskyddslagen med analys om den fyller sitt ändamål. I det arbetet bör ingå att analysera förhållningsreglerna om hiv, som läkare kan välja att ge sina patienter, bland annat den så kallade informationsplikten. Utgångspunkten för denna översyn ska vara att Sverige ska fortsätta ha ett smittskyddsarbete i världsklass, och att varje människa har rätt att bemötas med respekt och värdighet.

En könsneutral familjelagstiftning

Sedan 2005 kan kvinnor som lever i samkönade relationer få sjukvårdens hjälp med att skaffa barn genom assisterad befruktning. Den födande kvinnans partner av samma kön blir i dessa fall, förutsatt att hon samtyckt till behandlingen, barnets andra juridiska förälder, genom att bekräfta detta på samma sätt som en man som är sambo med kvinna som föder barn får göra. Bland annat gäller fortfarande olika regler för att fastställa föräldraskap efter assisterad befruktning. Om mamman är gift med en man blir han automatiskt registrerad som barnets förälder efter födseln, men om mamman i stället är gift med en kvinna måste hon gå igenom en krånglig och tidskrävande process för att få föräldraskapet registrerat i domstol. Det är också vanligt, bland annat på grund av långa väntetider för behandling vid svenskt sjukhus, att kvinnor som lever i samkönade relationer åker utomlands för att få behandling eller själva genomför inseminationen i hemmet. Också i dessa fall skapar dagens lagstiftning otrygghet för barnet eftersom den biologiska moderns maka eller partner behöver ansöka om att adoptera. 2007 föreslog utredningen Föräldraskap vid assisterad befruktning (SOU 2007:3) att föräldraskapet vid assisterad befruktning ska regleras på samma sätt för samkönade par som för olikkönade par.

Vi anser att den omotiverade särbehandling som idag råder måste ändras. Familjelagstiftningen bör i detta avseende ändras så att den blir könsneutral.

Värdmoderskap/surrogatmoderskap

Surrogatmoderskap, eller värdmoderskap som det också kallas, kan förenklat beskrivas som att en kvinna är gravid med någon annans barn. Surrogatmamman tar alltså emot ett befruktat ägg genom provrörsbefruktning, och efter födseln tar de tilltänkta föräldrarna hand om barnet.

Surrogatmoderskap kan vara aktuellt för kvinnor som inte har en fungerande livmoder eller där livmodern tagits bort (t.ex. vid en canceroperation), eller för andra

par eller enskilda personer som av olika skäl inte kan bära ett barn. Frågan betyder lika mycket för olikkönade som samkönade par.

I dag är surrogatmoderskap tillåtet i tolv av EU:s medlemsländer, bland annat Storbritannien, Nederländerna och Belgien. I dessa länder har man hittat modeller för att möjliggöra surrogatmoderskap under goda former.

Surrogatmoderskap är ingen enkel fråga. I ena vågskålen ligger längtan efter barn. I den andra ligger oron för att surrogatmamman exploateras eller att barnen far illa.

Statens medicinsk-etiska råd (Smer) tog upp frågan om surrogatmoderskap i sin rapport Assisterad befruktning – etiska aspekter (Smer 2013:1). Där var en majoritet i rådet för altruistiskt surrogatmoderskap och samtliga mot kommersiellt sådant.

Den statliga utredningen Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet (dir. 2013:70) har som ett av sina uppdrag att ta ställning till om surrogatmoderskap ska tillåtas i Sverige, med utgångspunkten att detta i sådant fall ska vara altruistiskt.

En viktig förutsättning är att surrogatmoderskap inte genomförs på kommersiella villkor. Ju mer pengar som är inblandade, desto större är risken för att en kvinna ställer upp som surrogatmamma för pengarnas skull.

Vi anser att om det kan skapas nya former för barn att komma till världen under former som är trygga för både barnet och surrogatmamman, så ska det välkomnas. De forskningsstudier som hittills gjorts pekar på att detta är möjligt. I svensk lagstiftning bör det till exempel finnas tydliga regler om att både föräldrarnas och surrogatmammans situation ska utredas. Utredningen bör klart visa att surrogatmamman inte tar på sig uppdraget av ekonomiska skäl. Det är också viktigt med rådgivning och stöd under hela processen.

Åldersgräns vid juridiskt könsbyte

Som en del av vårt arbete för att förbättra transpersoners situation bör vi bland annat säkerställa att lagar inte skapar nya hinder för människor.

I lagen om fastställande av könstillhörighet finns i 1 § punkt 4 en åldersgräns på 18 år. Det gör att personer under 18 år inte kan ändra juridisk könstillhörighet. Detta får många effekter i vardagslivet, från vad som står på passet till vilka uppgifter om en elev som lämnas över till skolan. En möjlighet att kunna ändra könstillhörighet skulle ge dessa ungdomar möjlighet att leva friare med lägre risk att bli utsatta för diskriminering eller trakasserier och i förlängningen lägre risk för psykisk ohälsa.

Regeringen tillsatte 2014 en utredare med uppgift att analysera möjligheten att ändra reglerna om åldersgräns för byte av juridisk kön. Utredningen ska vara färdig den 31 december 2014. Vi anser att åldersgränsen för juridisk kön bör kunna sänkas. Det är för tidigt att säga hur långt ner den skulle kunna sänkas, men till exempel skulle det kunna

handla om 16 år. Transpersoner under 18 år bör därför få möjlighet att få betecknas som det kön de anser sig själva vara, inte det kön som de förväntas vara enligt samhällets normer.

Förbättra rättsväsendets insatser mot hatbrott

För att kunna bekämpa hatbrott måste kunskapen om hatbrott inom hela rättskedjan stärkas. Offren måste våga anmäla och det förutsätter att hbt-personer känner ett förtroende för rättsväsendet. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende måste hela rättskedjan fungera när en hbt-person som utsatts för hatbrott vänder sig till de rättsliga myndigheterna. För detta krävs insatser för att stärka kunskapen inom rättsväsendet, från polis till åklagare och domstolar, om bemötande och utredning av hatbrott mot hbt-personer.

Regeringen har gett Rikspolisens ett särskilt uppdrag att utveckla arbetet för att bekämpa alla slags hatbrott bl.a. genom att stärka kunskapen inom polisen om hatbrott. Här ingår bl.a. att stärka kunskapen inom polisen om grupper som är särskilt utsatta för hatbrott. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast 27 februari 2015.

Vi anser att det är viktigt att särskilda utbildningsinsatser görs för att stärka hbt-kompetensen inom hela rättsväsendet och att den kommande nationella polismyndigheten får i uppdrag att stärka den nationella utbildningskompetensen kring hatbrott.

Förstärkning av lagstiftning mot hatbrott

Transpersoner är idag inte inbegripna i lagtexten om förbud mot hets mot folkgrupp, 16 kap. 8 § brottsbalken, och inte heller tydligt i straffskärpningsregeln i brottsbalkens 29 kap. 2 § punkt 7, vilken möjliggör straffskärpning om motivet varit hat mot något som offret i gärningsmannens ögon representerade. Straffskärpningsregeln kan dock tillämpas även vid brott mot transpersoner, med stöd i lagens formulering ”annan liknande omständighet”. Kännedomen om denna möjlighet varierar och rättstillämpningen riskerar därmed att bli godtycklig. Vi anser detta måste åtgärdas och lagstiftningen tydliggöras så att transpersoner inbegrips i den.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hederstänkande som råder i vissa familjer drabbar också unga hbt-personer som kan utsättas för förtryck som kan bli direkt ödesdigert. Det är därför viktigt att kommunerna har handlingsplaner mot hedersrelaterat våld och förtryck som också har ett hbt-perspektiv.

Asylprövning

Förföljelse eller fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är redan idag skäl för asyl. Det finns dock anledning att undersöka hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbt-personer.

I RFSL:s rapport från 2012 om asylprövning av hbt-flyktingar framkom att asyl beviljas i Sverige om den sexuella läggningen ”manifesteras” i tillräcklig utsträckning för att förföljelse skulle anses föreligga. En person som till exempel dolt sin sexualitet både i hemlandet och i Sverige anses därmed inte riskera förföljelse för sin sexuella läggning så länge hen fortsätter att dölja den.

Folkpartiet anser att hbt-personer inte ska förnekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte kommer komma ut i hemlandet är på grund av landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Därför behöver rättstillämpningen utvärderas vad gäller hbt-flyktingars möjlighet att beviljas asyl i Sverige.

Vidare behöver ytterligare insatser göras för att stärka hbt-kompetensen vid asylprövningen. De kompetenssatsningar som Migrationsverket gjort är betydelsefulla, men det krävs ytterligare arbete för att garantera kompetensen om hbt-personers situation i olika länder.

Demokratibistånd

Samtidigt som ett antal länder har en positiv utveckling avseende hbt-personers rättigheter finns en oroande utveckling i många länder, också i vårt närområde. Utöver vad som nämnts i avsnittet om asylprövning ser vi i länder som Ryssland en kombination av aggressivt hbt-fientlig retorik från regeringshåll med ny lagstiftning som ytterligare kränker mänskliga rättigheter. I Uganda finns risk för att lagen som ytterligare inskränkte hbt-personers möjligheter att leva och verka återinförs, trots att landets egen högsta domstol tidigare i år konstaterade att lagen bröt mot den egna konstitutionen. De lagar som i många länder förbjuder opinionsbildning i hbt-frågor, eller hindrar hbt-organisationer att arbeta, utgör allvarliga inskränkningar i yttrandefriheten och föreningsfriheten. Allt detta visar att arbetet för hbt-personers rättigheter är en självklar del av arbetet för mänskliga rättigheter i stort.

Sverige är ett av de länder som tydligast lyfter fram hbt-personers rättigheter i utrikespolitiken och det internationella biståndet. Eftersom frågorna är kontroversiella i många länder är Sveriges engagemang särskilt betydelsefullt. Mänskliga rättigheter för hbt-personer och arbete för att motverka diskriminering av hbt-personer har de senaste åren i ökad utsträckning inbegripits i de svenska samarbetsstrategierna på biståndsområdet. Sidas finansiering till direkta insatser har också ökat.

Vi anser att hbt-frågor ska vara en prioriterad del av demokratibiståndet, och vi vill höja ambitionerna för det svenska stödet till demokratibistånd i hbt-frågor. För att biståndet ska få rätt effekt är det viktigt att de avsatta medlen används på ett sätt som är väl förankrat i hbt-rörelsen lokalt i de berörda länderna.

Hbt-frågor i EU

EU:s byrå för grundläggande rättigheter genomförde 2013 en omfattande undersökning om situationen för hbt-personer i EU. Av rapporten framgår att ungefär hälften av alla svarspersoner sade att de personligen hade känt sig diskriminerade eller trakasserade på grund av sin sexuella läggning. Arbetet för att stärka EU:s diskrimineringskydd för hbt-personer måste därför fortsätta.

Vidare måste EU:s regelverk utvidgas så att samkönade par inbegrips i familjebegreppet i all relevant EU-lagstiftning. Den fria rörligheten inom EU måste gälla fullt ut också för samkönade par. De juridiska och sociala rättigheter som följer med äktenskapet ska inte berövas medborgare i EU vid en flytt till ett annat EU-land.

EU behöver större möjligheter att kunna sätta ner foten gentemot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi anser att EU-kommissionen ska kunna granska hur medlemsländerna lever upp till skyldigheten att skydda och respektera mänskliga rättigheter som de är förbundna att göra enligt fördragen. För att granskningen ska ge effekt behöver också medlemsländerna kunna få sanktioner riktade mot sig om de inte skärper sig.

Vi vill att Sverige arbetar för att diskrimineringskyddet i EU stärks och utvidgas till att inkludera såväl sexuell läggning som könsidentitet och könsuttryck, att EU-rättens familjebegrepp breddas till att inbegripa samkönade par, så att den fria rörligheten inom EU gäller alla fullt ut, samt att EU-kommissionen ska få mandat att granska och utdela sanktioner mot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter.

Jan Björklund (FP)

Erik Ullenhag (FP)

Christer Nylander (FP)

Emma Carlsson Löfdahl (FP)

Birgitta Ohlsson (FP)

Barbro Westerholm (FP)